

Eudaimonia: Om det goda livet i klimatomställningens tid

Klas Grinell

Fri Tanke 2021. 223 s. ISBN 978-91-8913-985-5

Fri Tanke har under senare år gett ut ett stort antal fackböcker, inte minst filosofiska sådana, översatta till eller skrivna direkt på svenska. Även om det hittills har blandats friskt mellan högt och lågt i utgivningen, så är det förstas tacknämligt att det finns förlag av detta slag. Fri Tanke förefaller vidare ha tillräckligt med resurser för att faktiskt nå ut till en lite vidare läsekrets än många andra förlag med liknande kataloger.

Bland de böcker som Fri Tanke gav ut under 2021 återfinns den läsbara *Eudaimonia: Om det goda livet i klimatomställningens tid*, författad av den Göteborgsbaserade idéhistorikern Klas Grinell. Boken tar avstamp i det för vår överlevnad avgörande behovet av klimatomställning. Givet detta behov måste vi hitta nya sätt att leva på – ja, nya sätt att blomstra på som människor ("mänsklig blomstring" är den översättning av grekiskans *eudaimonia* som Grinell framför allt använder sig av). Klimathotet är skrämmande, men så är för många människor även utsikten om stora förändringar i våra sätt att leva. Vi behöver därför tala mer om hur vi kan blomstra på ett klimatmässigt hållbart sätt, enligt Grinell:

När den rådande ordningen rubbas skapas också öppningar mot ett annat sätt att leva. Vi får chansen att skapa en omställningens kultur som befriar oss från konsumtionshets, vanmakt och brist på sammanhang – och kanske rent av ger ett mer meningsfullt liv. Ett bättre liv. (s. 8f.)

För att nå dit, fortsätter Grinell, "räcker inte klimatvetenskap. Vi behöver också gammal hederlig livsfilosofi. Mer precist behöver vi Aristoteles" (ibid.). Vi behöver

ändra vår karaktär. Vi måste skaffa oss en annan föreställning om det goda livet och ett gott samhälle då våra vanor också är starkt formade av samhällsordningen. Vi måste inse att klimatomställningen sätter ramarna för alla våra frågor om ett gott liv. (s. 7)

Hos Aristoteles stöter vi på en etik i vilken frågor om just vad som utgör och hur vi kan utveckla en bra karaktär – dvs. den karaktär som är nödvändig för att vi skall blomstra som människor – står i centrum. Mycket av det som Aristoteles har att säga om dessa saker, menar Grinell, är viktigt att ta till sig även för oss idag.

Det är framför allt tre nära relaterade aspekter av Aristoteles moral-filosofiska tänkande som Grinell framhåller i sin bok. För det första att vi är *sociala* – eller som Grinell ofta kallar det, *samhällsbyggande* – varelser (*zoon politikon*). Som sådana kan vi endast blomstra tillsammans med andra människor: som familjemedlem, vän, skolkamrat, föreningsmedlem, lagkamrat, medborgare, medmänniska. För det andra att vi är *socialt situerade individer*. Vi är individer med våra egna förutsättningar, men också individer som lever i en specifik historisk och social kontext som på ett avgörande sätt formar vad vi har att arbeta med för att blomstra. Vi måste lära oss att avgöra vad som krävs för att just vi skall blomstra, här och nu, till skillnad från vad som kan ha krävts för att blomstra i tidigare socio-historiska kontexter. För det tredje att vi är *förnuftiga* varelser, vilket inom det aristoteliska ramverket innebär att vi är varelser förmögna till att reflektera över vad det innebär att blomstra för oss, givet de omständigheter vi lever under, liksom att vi är förmögna till vetenskapligt tänkande och, inte minst, till att utveckla *phronesis*, dvs. praktisk klokhet – en förmåga att ta oss fram genom livets många tilltrasslade situationer på ett klokt sätt. Med hänvisning till dessa saker argumenterar Grinell bland annat för betydelsen av ett större mått av politiskt engagemang bland människor på såväl lokal som nationell och global nivå, genom vilket människor kan få utlopp för sin samhällsbyggande natur och tillsammans också verka för en mer långsiktigt hållbar livsstil, samt för att vi på samhällelig väg underlättar för ett sådant engagemang; för betydelsen av att vi lär oss lyssna på varandra, inklusive på människor som hyser radikalt annorlunda uppfattningar än vi själva (som Aristoteles framhåller är det ofta fallet att båda sidor i en debatt är åtminstone någonting på spåret, varför vi behöver lära oss att ta tillvara det som är korrekt även i våra meningständeras positioner); för betydelsen att vi på samhällelig väg försöker främja förvärvandet av goda vanor hos människor, liksom skapandet av gemensamma högtider, riter och berättelser; för betydelsen av en mer jämlik fördelning av världens resurser för att fler människor skall ges möjlighet att blomstra; med mera. I denna argumentation förekommer även kritik mot olika tendenser i vår samtid som, enligt Grinell, på olika sätt motverkar långsiktigt hållbar blomstring. Boken innehåller t.ex. en träffande (om än inte ny eller särskilt välutvecklad) kritik av vår tids uppsjö av självhjälpslitteratur och vurm för positivt tänkande.

Grinells bok är trevligt skriven och den redogör för flera viktiga inslag i Aristoteles etik, liksom för deras relevans för oss idag, på ett

bra och lättillgängligt sätt. Det är vidare lätt att känna sympati med mycket av det som Grinell skriver. Hans eget engagemang i strävan efter att åstadkomma föreställningar om mänsklig blomstring inom ramen för vad som är klimatomänsigt hållbart går knappast att ta miste på. Detta betyder naturligtvis inte att det saknas problem med boken. Till exempel skulle (det förvisso mycket begränsade) inslaget av filosofiskt finlir, om jag får kalla det så, ha tjänat mycket på ytterligare arbete. Ett viktigare problem är emellertid att boken ofta är så pass allmänt hållen att det är svårt att få något ordentligt grepp om *vad* det är som Grinell egentligen föreslår eller vill framhålla möjligheten utav, och *hur* det som föreslås egentligen skulle genomföras. Givet hur det politiska läget ser ut i många länder idag framstår t.ex. utsikterna för en sådan oerhörd utvidgning av deltagande demokrati som Grinell framhåller som viktig, inte som särskilt goda. En kan också fråga sig om det är så säkert att människor i gemen verkligen skulle delta i det politiska arbetet i större utsträckning än vad som nu är fallet ens om förutsättningarna för det blev bättre. Livet är trots allt väldigt kort och det finns många andra saker vi kan vilja hinna med. Det skulle kunna föreslås att de skulle delta om de bara erhåller rätt fostran, men hur garanterar vi då att de erhåller det? Jag hade för min del gärna sett att Grinell diskuterade frågor av detta slag i lite större utsträckning.

Frans Svensson

Galileos misstag

Philip Goff. Översättning: Lisa Sjösten. Sakgranskning: Johannes Rex Fri Tanke 2021. 253 s. ISBN 978-91-88589-74-3

Philip Goff är en filosof vid Durham University i England. I den här boken behandlar han "medvetandets problem", det vill säga problemet om hur det som händer i våra hjärnor kan ge upphov till upplevelser. Den moderna vetenskapen har inte kommit i närheten av en allmänt respekterad lösning av detta problem.

Vad har detta med Galileo att göra? Jo, Goff anser att det finns "goda skäl att tro att en förklaring av medvetandet kräver en förändring i vår syn på vad vetenskap är" (s. 21), och vår syn på naturvetenskap härstammar från Galileo.

Galileo bröt med den naturfilosofiska traditionen från Aristoteles på flera sätt, framför allt genom att han menade att naturen skulle beskri-